

Beata Sadowska

Uniwersytet Łódzki

ORCID: 0000-0002-3105-0700

**DOWODY NA GRUNCIE NOWELIZACJI KODEKSU
POSTĘPOWANIA CYWILNEGO Z 4 LIPCA 2019 R. –
ZAGADNIENIA WYBRANE**

Przedmiotem niniejszego opracowania jest problematyka dotycząca nowelizacji k.p.c. w zakresie postępowania dowodowego. Szczególną uwagę poświęcono zmianom przepisów regulujących dowód z opinii biegłego, ponieważ mają one bardzo istotne znaczenie dla praktyki. Przede wszystkim nowelizacja przepisów regulujących dowód z opinii biegłego wprowadza nowe instytucje, na które należy zwrócić szczególną uwagę.

Na wstępie za uzasadnieniem projektu ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹ należy zaznaczyć, że większość przepisów k.p.c.² regulujących postępowanie dowodowe obowiązuje do dziś w brzmieniu nadanym im w latach 60. ubiegłego wieku i w wielu przypadkach zawiera powtórzenie treści przepisów jeszcze wcześniejszych. W konsekwencji ich forma i treść niekiedy rażą archaizmem. Nieścisłości i niespójności terminologiczne, od dawna już wskazywane w nauce³, co prawda nie przeszkadzają bezpośrednio w działalności sądu, ale powodują, że wśród sędziów, pełnomocników i stron kształtuje się lekceważąca postawa wobec przepisów k.p.c. Na wstępie zatem pokrótce omówione zostaną przepisy ustawy z dnia 4 lipca 2019 r.⁴ nowelizujące postępowanie dowodowe o charakterze systematyzującym i redakcyjnym.

¹ Uzasadnienie Rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Druk nr 3137, <https://www.sejm.gov.pl>, s. 61 i n., dalej: Uzasadnienie.

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2019, poz. 1460 ze zm.).

³ Por. K. Kołakowski, *Dowodzenie w procesie cywilnym. Komentarz do przepisów kodeksu postępowania cywilnego uwzględniający nowelizację z 2000 roku*, Warszawa 2000, s. 10 i n.

⁴ Ustawa z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego i niektórych innych ustaw (Dz.U. 2019, poz. 1469).

Pierwsza grupa omawianych tu zmian przepisów regulujących postępowanie dowodowe, wprowadzonych ustawą z dnia 4 lipca 2019 r., ma charakter systematyzujący. Przykładem jest art. 228 k.p.c., który od 7 listopada 2019 r. brzmi następująco: „§ 1. Fakty powszechnie znane nie wymagają dowodu. Sąd bierze je pod rozwagę nawet bez powołania się na nie przez strony; § 2. Nie wymagają dowodu również fakty, o których informacja jest powszechnie dostępna oraz fakty znane sądowi z urzędu, jednakże sąd powinien zwrócić na nie uwagę stron”.

Nowelizacja tego artykułu polega przede wszystkim na tym, że regulacja dotychczas zawarta w art. 213 § 1 k.p.c., która wbrew dotychczasowej systematyce odnosi się nie do przebiegu rozprawy, lecz do przedmiotu i oceny dowodów, przeniesiona została do art. 228 § 1 k.p.c. – jako dalszy ciąg przepisu zwalniającego fakty powszechnie znane spod dowodzenia⁵.

Natomiast nowelizacja art. 228 § 2 k.p.c. poszerza katalog faktów, które nie wymagają dowodu, o „fakty, o których informacja jest powszechnie dostępna”. Zmiana ta jest ściśle powiązana z rozwojem informatyzacji i globalizacji obiegu informacji. Doprowadziły one bowiem do tego, że ogromny zasób wiedzy o faktach stał się łatwo dostępny dla każdego potrzebującego. W szczególności internet daje możliwość natychmiastowego dostępu do różnego rodzaju informacji z różnych dziedzin wiedzy. Dotychczas przeszkodą w uzyskaniu dostępu do tej wiedzy były bariery techniczne; w efekcie wiedza o określonej kategorii faktów mogła zostać uzyskana przez sąd tylko w drodze udowodnienia. Zaznaczyć jednak należy, że wykorzystanie faktów, o których informacja jest powszechnie dostępna, przy przygotowaniu rozstrzygnięcia należy poddać temu samemu rygorowi co wzięcie pod uwagę faktów znanych sądowi z urzędu, a mianowicie zwrócenia na nie uwagi stron⁶.

Kolejna zmiana art. 228 k.p.c. ma jedynie charakter redakcyjny. Dotyczy ona § 2 i polega na określeniu, że fakty są sądowi znane „z urzędu”, a nie „urzędowo”.

Druga grupa zmian ma na celu ujednolicenie terminologii, a w szczególności od 7 listopada 2019 r. nieostre pojęcie „okoliczności faktycznych” zastąpione zostało jednoznacznym pojęciem „faktów”. Odpowiednio zatem zmienione zostały art. 126 § 1 pkt 5, art. 187 § 1 pkt 2, art. 210 § 2, art. 339 § 2, art. 485 § 1 i art. 499 § 2 pkt 2 k.p.c.

Ponadto w art. 224 § 2 k.p.c. nieprecyzyjne i nieodpowiadające siatce pojęciowej k.p.c. pojęcie „dowodu z akt lub wyjaśnień organów administracji publicznej” zastąpiono pojęciem „dowód z dokumentu sporządzonego przez organ administracji publicznej lub znajdującego się w jego aktach albo dowód z dokumentu znajdującego się w aktach sądowych lub komorniczych”⁷.

⁵ Uzasadnienie, s. 61 i n.

⁶ Por. M. Krakowiak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: Art. 1–729, red. A. Górza-Błaszczykowska, Warszawa 2016, s. 731–732.

⁷ Uzasadnienie, s. 50.

Kolejna zmiana, także dotycząca wskazanego wyżej art. 224 § 2 k.p.c., odnosi się do zakresu dowodów, co do których rozprawa może być zbyteczna. Po zmianie przepis ten brzmi: można zamknąć rozprawę również w przypadku, gdy ma jeszcze zostać przeprowadzony dowód przez sędziego wyznaczonego lub przez sąd wezwany, dowód z dokumentu sporządzonego przez organ administracji publicznej lub znajdującego się w jego aktach albo dowód z dokumentu znajdującego się w aktach sądowych lub komorniczych, a rozprawę co do tych dowodów sąd uzna za zbyteczną. Uznano bowiem, że te same względy, które przemawiają za możliwością odstąpienia od rozprawy, co do dokumentu sporządzonego przez organ administracji publicznej lub znajdującego się w jego aktach uzasadniają poszerzenie tej możliwości na dokument znajdujący się w aktach sądowych lub komorniczych⁸.

W drodze omawianej nowelizacji uproszczono również procedurę dopuszczenia dowodu z dokumentu poprzez dodanie art. 243² k.p.c., zgodnie z którym dokumenty znajdujące się w aktach sprawy lub do nich dołączone stanowią dowody bez wydawania odrębnego postanowienia. Pomijając dowód z takiego dokumentu, sąd wydaje postanowienie. U podstaw dodania tego przepisu leży założenie, że specyfika dowodu z dokumentu polegająca na tym, iż dokument sam z siebie określa zakres informacji, którą niesie – czyli fakt, który ma wykazać, a przeprowadzenie dowodu z dokumentu polega po prostu na jego przeczytaniu, czyni zbędnym wydawanie postanowienia o dopuszczeniu dowodu tego rodzaju. Trafnie więc w przepisie szczególnym przewidziano, że dokument zawarty w aktach sprawy staje się dowodem bez potrzeby dopuszczania go odrębnym postanowieniem, natomiast wydania postanowienia dowodowego wymaga jego wyłączenie z materiału dowodowego⁹.

Nowelizacja objęła także jeden z najczęściej wykorzystywanych w postępowaniu cywilnym środków dowodowych, a mianowicie dowód z zeznań świadka. Przede wszystkim znowelizowany został art. 263 k.p.c. regulujący wyjątki od zasady przesłuchania świadków w budynku sądu. Poszerzono katalog sytuacji, kiedy można przesłuchać świadka w miejscu jego pobytu, a także zastąpiono pojęcie „kalectwa” pojęciem „niepełnosprawności”. Obecnie zatem wskazany artykuł brzmi następująco: świadka, który nie może się stawić na wezwanie z powodu choroby, niepełnosprawności lub innej niedającej się usunąć przeszkody, przesłuchuje się w miejscu jego pobytu.

Ponadto w przypadkach wskazanych w art. 259 pkt 1 k.p.c. wprowadzono możliwość przesłuchania świadka w obecności biegłego z mocy art. 272¹ k.p.c., a zatem jeżeli sąd poweźmie wątpliwość co do zdolności spostrzegania lub komunikowania spostrzeżeń przez świadka.

⁸ Zob. szerzej: *ibidem*, s. 52 i n.

⁹ Zob. szerzej: *ibidem*, s. 58 i n.

Kolejna nowelizacja polega na przeniesieniu regulacji zawartej w art. 505²⁵ § 1 k.p.c. do art. 271¹ k.p.c., zgodnie z którym świadek składa zeznania na piśmie, jeżeli sąd tak postanowi. W takim przypadku świadek składa przyrzeczenie przez podpisanie tekstu przyrzeczenia. Świadek jest obowiązany złożyć tekst zeznania w sądzie w terminie wyznaczonym przez sąd. Przepisy art. 165 § 2, art. 274 § 1 i art. 276 stosuje się odpowiednio. W konsekwencji wprowadzono do postępowania cywilnego możliwość przyjmowania zeznań świadka na piśmie. W uzasadnieniu projektu ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. wskazano, że instytucja ta ma na celu przyspieszenie postępowania cywilnego, a szczegółowe zasady jej stosowania ma wypracować praktyka¹⁰. Istnieć może jednak ryzyko, że składanie zeznań na piśmie zwiększy możliwość składania fałszywych zeznań. Przesłuchując bowiem świadka, z jego zachowania można wywnioskować, czy mówi on prawdę, a ponadto uznaje się, że łatwiej składać fałszywe zeznania na piśmie. Uznać zatem należy, że bez bardziej szczegółowej regulacji tej kwestii może ona doprowadzić do nadużyć ze strony świadków.

Kolejna grupa zmian dotyczy biegłego. Opinia biegłego jest jednym z ośmiu środków dowodowych¹¹ przewidzianych w k.p.c. Dowód z opinii biegłego ma szczególne znaczenie wśród innych dowodów znanych polskiej procedurze cywilnej. Jak stanowi bowiem art. 278 § 1 k.p.c., w wypadkach wymagających wiadomości specjalnych sąd po wysłuchaniu wniosków stron co do liczby biegłych i ich wyboru może wezwać jednego lub kilku biegłych w celu zasięgnięcia ich opinii. Wiadomości specjalne mogą dotyczyć różnych dziedzin z wyjątkiem prawa, ponieważ przyjmuje się, że prawo jest sądowi znane (*iura novit curia*). Jedynie w celu stwierdzenia treści prawa obcego i obcej praktyki sądowej sąd może zasięgnąć opinii biegłych (art. 51a § 3 u.s.p.¹²)¹³. Na zasadach ogólnych dowód z opinii biegłego dopuszczany jest w sytuacji, gdy należy wyjaśnić prawdziwość twierdzeń strony o okolicznościach faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, a co do których istnieje spór między stronami.

Obserwacja praktyki wskazuje, że odsetek spraw cywilnych, w których przeprowadzono dowód z opinii biegłego, ma tendencje wzrostową. Jest to naturalną konsekwencją zwiększającej się specjalizacji poszczególnych dziedzin życia. Z reguły w sprawach z udziałem biegłych stany faktyczne są znacznie rozbudowane i częstokroć skomplikowane. Korzystanie z pomocy biegłych jest jednak jednym z czynników hamujących szybkość postępowania cywilnego¹⁴. Zaznaczyć zatem

¹⁰ Zob. *ibidem*, s. 59.

¹¹ Por. W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016, s. 267.

¹² Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2019, poz. 52), dalej: u.s.p.

¹³ Por. też: W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne...*, s. 271; T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 257 i n.

¹⁴ T. Wiśniewski, *Przebieg procesu...*, s. 257.

należy, że zmiany, które zostały zaproponowane w powołanej wyżej w ustawie z dnia 4 lipca 2019 r., mają polegać przede wszystkim na wprowadzeniu uproszczeń i ułatwień postulowanych w praktyce i w nauce¹⁵.

Jednym z najczęściej podejmowanych w doktrynie zagadnień odnoszących się do postępowania dowodowego są kryteria rozgraniczenia instytucji świadka i biegłego, a jednocześnie pytanie, w jakim charakterze należy przesłuchać osobę, która spostrzegła ważne do rozstrzygnięcia sprawy fakty jedynie dzięki swojej wiedzy fachowej¹⁶. Rozwiązanie tej kwestii podjęto w ramach omawianej nowelizacji k.p.c.

Dotychczasowa praktyka stosowania przepisów o świadkach i biegłych doprowadziła do całkowitej separacji tych dwóch źródeł dowodowych. W szczególności od biegłego nie odbiera się zeznań, a świadek nie składa opinii¹⁷. Nie powinno jednak ulegać wątpliwości, że osobę, która dokonała spostrzeżeń jedynie dzięki swej wiedzy fachowej, należy w procesie powołać w charakterze świadka, a nie biegłego. Przemawia za tym zarówno okoliczność, że świadka, w przeciwieństwie do biegłego, z reguły nie można zastąpić, jak i wymóg bezstronności biegłego (art. 281 k.p.c.), którego ustawa nie przewiduje wobec świadków. Zetknięcie się bowiem określonej osoby z faktami istotnymi do rozstrzygnięcia sprawy może sprawić, że wyrobi ona sobie już wcześniej pogląd, od którego – po powołaniu jej później jako biegłego – trudno byłoby się jej uwolnić. To z kolei nasuwałoby wątpliwości co do bezstronności wydanej opinii. Posiłkowe znaczenie ma również to, że dowód z zeznań świadków umieszczono w kodeksie przed dowodem z opinii biegłego. Wykładnia systemowa zdaje się więc przyznawać, że spełnianie przez daną osobę warunków do tego, aby zostać w danym procesie świadkiem lub biegłym, daje pierwszeństwo dowodowi z zeznań świadka. Podobny pogląd wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 8 listopada 1976 r., stwierdzając, że osoba, która z racji posiadanych wiadomości specjalnych dokonała spostrzeżeń niedostępnych innym osobom (np. lekarz leczący chorego), powinna z reguły być przesłuchana w charakterze świadka, a funkcję biegłego należy powierzyć innej osobie, która z faktami istotnymi do rozstrzygnięcia sprawy poprzednio się nie zetknęła¹⁸.

Opisanej wyżej kwestii dotyczy zmiana art. 505⁷ k.p.c. dokonana przez art. 1 pkt 191 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. Zaznaczyć przede wszystkim należy, że znowelizowane przepisy art. 505⁷ k.p.c. uchylą zakaz łączenia ról świadka i biegłego, wprowadzając instytucje „świadka-eksperta”, bowiem w myśl art. 505⁷ § 3 k.p.c. złożenie zeznań przez świadka nie stoi na przeszkodzie zasięgnięciu

¹⁵ Uzasadnienie, s. 61 i n.

¹⁶ Zob. np. K. Knoppek, *Rozgraniczenie dowodu z zeznań świadków i dowodu z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1984, nr 4, s. 121.

¹⁷ Zob. szerzej: Uzasadnienie, s. 61 i n.

¹⁸ Sygn. I CR 374/76, OSNCP 1977, nr 10, poz. 871. Pogląd taki już wcześniej wyrazili: K. Knoppek, *Rozgraniczenie dowodu...*, s. 124 oraz J. Sehn, *Dowód z biegłych w postępowaniu sądowym*, „Nowe Prawo” 1956, nr 3, s. 24.

jego opinii jako biegłego, także co do faktów, o których zeznał jako świadek, nawet jeżeli uprzednio sporządził opinię na zlecenie podmiotu innego niż sąd. Oznacza to, że świadek, który ma wiadomości specjalne odnoszące się do faktów, o których zeznaje, będzie mógł również przedstawić opinię zawierającą ocenę tych faktów. Dotychczasowa praktyka opierająca się na separacji tych dwóch źródeł dowodowych prowadziła do sytuacji, w której świadek będący ekspertem w danej dziedzinie nie mógł wysnuć wniosków na temat stanu faktycznego opartych na jego fachowej wiedzy¹⁹.

Z uzasadnienia projektu ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. wynika, że regulacja zawarta w znowelizowanym art. 505⁷ § 3 k.p.c. ma na celu przyspieszenie postępowania oraz zapobieżenie kumulowaniu jego kosztów²⁰. Dokonując oceny nowej regulacji, należy jednak zastanowić się nad praktycznym celem ustanowienia instytucji „świadka-eksperta”. Jeżeli bowiem wyłączyłaby ona obowiązek powołania biegłego, to na ogół przyspieszyłaby postępowanie. Z drugiej jednak strony można przypuszczać, że istnieć będzie ryzyko, iż opinia taka, w szczególności co do faktów, o których zeznał „świadek-ekspert”, może nie być obiektywna. Ponadto z pewnością „świadek-ekspert” musiałby zostać sprawdzony w zakresie fachowości posiadanych informacji, a więc np. posiadanego wykształcenia, co przedłużyłoby toczące się postępowanie. Kwestie te nie zostały wprost uregulowane, co w praktyce może wywoływać pewne wątpliwości, a w konsekwencji spowolnienie całego postępowania. Ze względu na podniesione zastrzeżenia uzasadnione jest zastosowanie tej nowelizacji obecnie tylko w postępowaniu uproszczonym, a więc do spraw o niewielkiej wartości przedmiotu sporu (nieprzekraczających 20 tys. zł), w których skutki ewentualnych błędów nie będą zbyt dotkliwe. W związku z powyższymi rozważaniami zastanowić się można nad uznaniem opinii wydanej przez „świadka-eksperta” jako pomocniczej. Mimo bowiem pewnych zalet nie powinna ona zastępować opinii biegłego jako bezstronnego uczestnika postępowania.

Ponadto wskazana na wstępie nowelizacja objęła także uściślenie trybu wyłączenia biegłego²¹. Ze względu na pojawiające się w praktyce wątpliwości dokonano wyraźnego uregulowania tej kwestii w art. 281 k.p.c., który został zmo-

¹⁹ Uzasadnienie, s. 61 i n.

²⁰ *Ibidem*, s. 61.

²¹ Por. z obecną regulacją: T. Demendecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz do art. 1–729*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, s. 490–491; K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017, s. 536–537; T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 413–415; M. Krakowiak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Art. 1–729*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2016, s. 798, 799; A. Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz art. 1–366*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016, s. 1256–1259; M. Sieńko [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Art. 1–505*³⁸, red. M. Manowska, Warszawa 2015, s. 734–735; T. Wiśniewski, *Przebieg procesu...*, s. 257 i n.

dyfikowany poprzez dodanie § 2. W dodanym paragrafie wprost wskazano, że o wyłączeniu biegłego rozstrzyga sąd prowadzący sprawę po wysłuchaniu stron i biegłego. Nowelizację tę należy ocenić pozytywnie, ponieważ po zmianach art. 281 k.p.c. wprost będzie wskazywał tryb i zasady wyłączenia biegłego, usuwając powstające w praktyce wątpliwości. Powołanie odrębnego składu sądzącego do rozstrzygnięcia tej kwestii wydaje się zaś zbędne i mogłoby nadmiernie przedłużyć postępowanie. Ponadto pozytywnie należy ocenić regulację dopuszczającą, aby w kwestii wyłączenia biegłego mogły wypowiedzieć się strony, jak również sam biegły, w drodze ich wysłuchania – z czego jednak w sytuacjach oczywistych sąd może zrezygnować, aby nie przedłużać postępowania²².

Kolejna zmiana dotyczy przyrzeczenia biegłego i polega na usystematyzowaniu dotychczasowych regulacji oraz uzupełnieniu ich o rozstrzygnięcie pojawiających się w praktyce niejasności²³. Przede wszystkim zaznaczyć należy, że wszystkie regulacje dotyczące przyrzeczenia biegłego umieszczone zostały w art. 282 k.p.c. Uchylono zaś art. 283 § 1 k.p.c., który zawierał normę pozwalającą na odstąpienie od odebrania od biegłego przyrzeczenia. Norma ta była zbędna, ponieważ zarówno przez analizowaną nowelizacją, jak i obecnie z mocy art. 282 § 2 k.p.c. do przyrzeczenia biegłych stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące przyrzeczenia świadków, a w szczególności art. 267 k.p.c., który w zd. 2 reguluje już tę kwestię. Uchylono także art. 283 § 2 k.p.c. i przeniesiono zawartą w nim regulację do art. 282 § 1² zd. 2 k.p.c. Wskutek tych działań całość regulacji dotycząca przyrzeczenia biegłego znalazła się w jednym artykule.

Ponadto w drodze nowelizacji zawartej w ustawie z dnia 4 lipca 2019 r. do art. 282 k.p.c. dodano § 1¹ oraz 1². W pierwszym z tych paragrafów wskazano, że biegły, któremu zlecono sporządzenie opinii na piśmie, może złożyć przyrzeczenie przez podpisanie tekstu przyrzeczenia, który załącza do opinii. Według zaś drugiego z nich od biegłego wpisanego na listę biegłych sądowych nie odbiera się przyrzeczenia. Biegły taki powołuje się na przyrzeczenie złożone przy ustanowieniu go w tym charakterze²⁴. Uznać należy, że nowelizacja dotycząca przyrzeczenia biegłego nie wprowadza większych nowości, a ma na celu przede wszystkim usystematyzowanie istniejących regulacji. Ze względów technicznych natomiast należy ocenić ją pozytywnie, ponieważ porządkuje funkcjonujące już przepisy prawa.

²² Uzasadnienie, s. 63.

²³ Zob. szerzej: *ibidem*, s. 63 i n.

²⁴ Por. na tle obecnej regulacji: T. Demendecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz do art. 1–729*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, s. 491–492; K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017, s. 537; T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, s. 415–417; A. Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz art. 1–366*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016, s. 1259–1260; M. Sieńko [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Art. 1–505*³⁸, red. M. Manowska, Warszawa 2015, s. 735–736; T. Wiśniewski, *Przebieg procesu...*, s. 257 i n.

Nowelizacja objęła także art. 284 k.p.c. w zakresie udostępnienia biegłemu materiałów do opinii²⁵. Od 7 listopada 2019 r.²⁶ wskazany artykuł otrzymał następujące brzmienie: sąd może zarządzić przedstawienie biegłemu w niezbędnym zakresie akt sprawy lub przedmiotu oględzin oraz zarządzić, by był obecny lub brał udział w przeprowadzeniu dowodu.

W drodze nowelizacji dokonano zatem przede wszystkim uściślenia i uzupełnienia obecnej regulacji poprzez wskazanie, że:

- akta i dowody mogą być biegłemu udostępniane, a nie tylko okazywane (co legalizuje dotychczasową praktykę wysyłania akt biegłemu),
- biegłemu (poza aktami sprawy) należy zapewnić dostęp nie tylko do przedmiotu oględzin, lecz wszystkich dowodów,
- ze względu na potrzebę zachowania wszelkiego rodzaju tajemnic (zawodowych, handlowych itd.) udostępnienie materiałów biegłemu powinno nastąpić tylko w niezbędnym zakresie; jeżeli biegły do wydania opinii potrzebuje tylko części materiałów zgromadzonych w aktach, to do tej właśnie części należy mu ograniczyć dostęp; ograniczenia tego nie należy natomiast rozumieć jako nakazu wysyłania biegłemu pojedynczych dokumentów wypreparowanych z akt (aczkolwiek i taki sposób postępowania będzie dopuszczalny w razie potrzeby); w praktyce realne jest raczej selekcjonowanie poszczególnych tomów akt,
- biegły nie bierze udziału w postępowaniu dowodowym, lecz zgodnie z zarządzeniem sądu może być obecny lub brać udział w przeprowadzeniu dowodu²⁷.

Nowelizację tę należy ocenić pozytywnie, ponieważ w jasny sposób wskazano, jakie materiały i w jakim zakresie mogą być okazane biegłemu w celu wydania opinii oraz w jakich czynnościach może brać udział. Takie rozwiązanie powinno korzystnie wpłynąć na szybkość i jakość pracy biegłego.

Ponadto nowelizacji poddano art. 286 k.p.c. dotyczący trybu uzupełnienia lub wyjaśnienia opinii oraz zażądania opinii dodatkowej. Uznano bowiem, że obecna regulacja dotycząca powyższej kwestii jest archaiczna i niekompletna²⁸. W związku z tym od 7 listopada 2019 r. artykuł ten będzie brzmiał następująco: sąd może zażądać ustnego lub pisemnego uzupełnienia opinii lub jej wyjaśnienia, a także dodatkowej opinii od tych samych lub innych biegłych.

²⁵ Por. T. Demendecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz do art. 1–729*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, s. 492–493; K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017, s. 537–538; T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, s. 417–418; A. Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz art. 1–366*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016, s. 1260–1262; M. Sieńko [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Art. 1–505*³⁸, red. M. Manowska, Warszawa 2015, s. 736; T. Wiśniewski, *Przebieg procesu...*, s. 257 i n.

²⁶ Data wejścia w życie.

²⁷ Uzasadnienie, s. 64 i n.

²⁸ *Ibidem*, s. 65.

Zaznaczyć należy, że nowelizacja art. 286 k.p.c. przede wszystkim rozszerzy możliwość żądania i wyjaśnienia opinii na każdą opinię niezależnie od jej formy (pisemną czy też ustną), a ponadto wyjaśnienie i uzupełnienie opinii może mieć każdą formę (zarówno ustną, jak i pisemną), a nie tylko ustną, jak to ma miejsce w obecnym stanie prawnym. Ponadto wprost uregulowano instytucję opinii uzupełniającej²⁹.

Zmiany te należy ocenić pozytywnie, ponieważ ich skutki mają na celu wyeliminowanie powstałych w praktyce niejasności oraz wątpliwości, a w ostateczności również ułatwienie pracy biegłego i przyspieszenie postępowania.

Kolejna zmiana objęła kwestie dotyczące ustalenia wynagrodzenia biegłego. Problematyka ta została szczegółowo uregulowana w art. 288 k.p.c., który został podzielony na trzy paragrafy. Po pierwsze, zmiany polegają na uszczegółowieniu regulacji zawartej w tym artykule poprzez dodanie w § 1 uregulowania, według którego biegły ma prawo żądać nie tylko wynagrodzenia za stawieństwo do sądu i wykonaną pracę, ale także zwrotu wydatków. Po drugie, na dodaniu § 3, zgodnie z którym jeżeli opinia jest niepełna lub niejasna, o przyznaniu wynagrodzenia i zwrotu wydatków rozstrzyga się po jej uzupełnieniu lub wyjaśnieniu³⁰. Nowa regulacja zawarta w art. 288 § 3 k.p.c. ma na celu rozwiązanie problemu ujawniającego się w praktyce sądowej, a polegającego na zbyt wczesnym rozstrzygnięciu wniosku biegłego o przyznanie wynagrodzenia, tj. od razu po złożeniu opinii do akt. Rozstrzygnięcie co do wynagrodzenia biegłego sąd powinien natomiast podjąć dopiero po ocenie, czy opinia nie wymaga wyjaśnienia lub uzupełnienia, a jeżeli wymaga – to po jej wyjaśnieniu lub uzupełnieniu. W innym przypadku biegły nie ma motywacji do starania się o należyłą jakość wyjaśnienia lub uzupełnienia, co może się przełożyć na jakość wydanej przez niego opinii. Ponadto nowa regulacja ma zapobiec zgłaszaniu przez biegłego żądania dodatkowego wynagrodzenia za wyjaśnienie lub uzupełnienie wydanej przez

²⁹ *Ibidem*, s. 65 i n. Por. na tle obecnej regulacji: T. Demendecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz do art. 1–729*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, s. 495–496; K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017, s. 539–540; T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, s. 421–424; A. Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz art. 1–366*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016, s. 1265–1269; M. Sieńko [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Art. 1–505*³⁸, red. M. Manowska, Warszawa 2015, s. 738–739; T. Wiśniewski, *Przebieg procesu...*, s. 257 i n.

³⁰ Por. na tle obecnej regulacji: T. Demendecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz do art. 1–729*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, s. 497–501; K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2017, s. 541–542; T. Ereciński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, s. 424–427; A. Marciniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz art. 1–366*, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016, s. 1270–1274; M. Sieńko [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I: *Art. 1–505*³⁸, red. M. Manowska, Warszawa 2015, s. 740–741; T. Wiśniewski, *Przebieg procesu...*, s. 257 i n.

niego uprzednio opinii, która takiego wyjaśnienia lub uzupełnienia wymaga. Dopuszczalność zgłaszania takich żądań jest niemożliwa do przyjęcia, ponieważ oznacza nagradzanie za niską jakość pracy³¹. Z powyżej wskazanych względów również nowelizację art. 288 k.p.c. należy ocenić pozytywnie.

Ponadto na uwagę zasługuje nowa regulacja zawarta w art. 278¹ k.p.c., zgodnie z którym sąd może dopuścić dowód z opinii sporządzonej na zlecenie organu władzy publicznej w innym postępowaniu przewidzianym przez ustawę.

Zaznaczyć należy, że dotychczas obowiązujące przepisy regulujące dowód z opinii biegłego nie rozstrzygały wprost, czy w sądowym postępowaniu cywilnym dopuszczalne jest przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego sporządzonej na zlecenie innego organu niż sąd prowadzący postępowanie albo opinii pozasądowej. Tymczasem praktyczne korzyści płynące z wykorzystania tego rodzaju dowodów wydają się być oczywiste.

Celem zapobieżenia ewentualnym nadużyciom należy właściwie określić, w których przypadkach korzystać z wykorzystania wskazanej wyżej opinii przeważać nad ewentualnymi zastrzeżeniami. Dobór ten trzeba oprzeć na trzech istotnych czynnikach. Po pierwsze, wydaje się, że zlecenie sporządzenia opinii przez sąd lub inny organ władzy publicznej, z którym z reguły wiąże się uprawnienie stron do weryfikacji takiej opinii, pozytywnie wpływa na obiektywizm takiego dowodu. Po drugie, należy mieć na uwadze, że uzależnienie zlecenia sporządzenia opinii od swobodnego uznania strony stosunku prawnego zawsze, niezależnie od faktycznej wartości poznawczej tej opinii, będzie rodzić podejrzenia o brak bezstronności biegłego. Po trzecie, opinie sporządzane na zlecenie stron są przedmiotem praw autorskich i w praktyce zazwyczaj są obwarowane ograniczeniami co do zakresu ich użycia niezezwalającymi na użycie ich w postępowaniu przed sądem. Wszystkie te czynniki jednoznacznie uzasadniają dopuszczenie do użytku przed sądem opinii sporządzonych na zlecenie sądu w innej sprawie (w tym również na zlecenie innego sądu) oraz opinii sporządzonych na zlecenie innego niż sąd organu władzy publicznej prowadzącego ustawowo uregulowane postępowanie inne niż sądowe. Jednocześnie zaś uzasadniają niedopuszczalność użycia w postępowaniu opinii sporządzonych na prywatne zlecenie strony oraz opinii sporządzonych w postępowaniach prowadzonych na podstawie ustawy, ale na zlecenie podmiotu niebędącego organem władzy publicznej. W przypadku pierwszej wskazanej wyżej grupy opinii należy zaznaczyć, że dowody takie, mimo iż zostaną przeprowadzone poprzez zapoznanie się z dokumentem zawierającym opinię, a nie poprzez jej bezpośrednie odebranie, stanowią opinie biegłych w rozumieniu przepisów k.p.c., wobec czego podlegają ocenie według zasad właściwych dla opinii. Natomiast opinie niemogące być dowodami z opinii biegłego, pozostaną jak dotychczas uzasadnieniem twierdzeń strony co do faktów³².

³¹ Uzasadnienie, s. 66 i n.

³² *Ibidem*, s. 62 i n.

Wprowadzoną regulację art. 278¹ k.p.c. należy ocenić pozytywnie, ponieważ możliwość skorzystania z pierwszej grupy opinii w wyżej wskazanych przypadkach będzie miała korzystny wpływ na szybkość postępowania, a także może zmniejszyć jego koszty.

Na zakończenie uwag dotyczących biegłego wspomnieć należy o nowelizacji art. 290¹ k.p.c. Zaznaczyć należy, że zmiana tego artykułu dotyczy opinii opiniodawczego zespołu sądowych specjalistów i ma jedynie charakter systematyzujący. Dotychczasowa regulacja trybu sporządzenia opinii przez taki zespół powtarzała jedynie, i to wrywkowo, regulację dotyczącą instytutu badawczego lub naukowo-badawczego. Regulacja ta zawarta w dotychczasowych § 2 i 3 wspomnianego wyżej art. 290¹ k.p.c. była zatem zbędna. Uznać należy, że wystarczy jedynie odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów o opinii instytutu naukowego lub naukowo-badawczego, co automatycznie czyni regulację dotyczącą opiniodawczego zespołu sądowych specjalistów wyczerpującą³³. Z powyższych względów nowelizację tę należy ocenić pozytywnie.

Podsumowując, zaznaczyć należy, że nowelizacja przepisów k.p.c. dotyczących opinii biegłego, która weszła w życie 7 listopada 2019 r., ma w gruncie rzeczy jedynie charakter porządkujący i systematyzujący obecnie obowiązujące przepisy prawa. Ponadto ma ona na celu zniwelowanie istniejących w praktyce niejasności, co ma doprowadzić do przyspieszenia postępowania i ewentualnego zmniejszenia jego kosztów. Z tych względów nowelizację tę należy ocenić pozytywnie. Kwestią wątpliwą jest natomiast wprowadzenie do postępowania instytucji „świadka-eksperta”, która może nieść ze sobą obawę braku bezstronności, a ze względu na brak ścisłego uregulowania także przedłużyć postępowanie. Opinię „świadka-eksperta” powinno się zatem traktować jako pomocniczą wobec opinii biegłego.

Bibliografia

- Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016.
Kodeks postępowania cywilnego, t. I: Art. 1–729, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2016.
Kodeks postępowania cywilnego, t. I: Komentarz art. 1–366, red. A. Marciniak, K. Piasecki, Warszawa 2016.
Kodeks postępowania cywilnego, t. I: Komentarz do art. 1–729, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017.
Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. A. Zieliński, Warszawa 2017.
Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. I: Art. 1–505³⁸, red. M. Manowska, Warszawa 2015.
Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. III: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016.
Knoppek K., *Rozgraniczenie dowodu z zeznań świadków i dowodu z opinii biegłego w postępowaniu cywilnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1984, nr 4.

³³ *Ibidem*, s. 67.

Kołodowski K., *Dowodzenie w procesie cywilnym. Komentarz do przepisów kodeksu postępowania cywilnego uwzględniający nowelizację z 2000 roku*, Warszawa 2000.
Sehn J., *Dowód z biegłych w postępowaniu sądowym*, „Nowe Prawo” 1956, nr 3.
Wiśniewski T., *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013.

Streszczenie

Przedmiotem niniejszego artykułu jest problematyka dotycząca nowelizacji k.p.c. wprowadzonej ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. w zakresie postępowania dowodowego oraz jej ocena. Szczególną uwagę poświęcono zmianom przepisów regulujących dowód z opinii biegłego. Ponadto omówiona została także nowelizacja przepisów dotyczących dowodu z zeznań świadków. W niniejszym artykule analizie poddane zostały też zmiany o charakterze systematyzującym i redakcyjnym.

Słowa kluczowe: postępowanie dowodowe, dowód z opinii biegłego, nowelizacja k.p.c., dowód z zeznań świadków

THE EVIDENCE ON THE BASE OF REVISION CIVIL PROCEDURE CODE OF 4 JULY 2019 – SELECTED ISSUES

Summary

This article presents selected issues concerning revision Civil Procedure Code of 4 July 2019 in the field of taking of evidence. The Author described amendments to the provisions governing expert evidence. The Author primarily described new institution of „expert-witness” and issues concerning establish expert income. The Author described also many amendments of the nature of organizing and systematizing legal provisions with regard of taking of evidence.

Keywords: taking of evidence, „expert-witness”, expert opinion, evidence